

**Mekansal Farklılık Bağlamında Mükelleflerin Vergi Tutumları:  
Eskişehir-Kütahya Örneğinde Bir Analiz**  
***Tax Attitudes of Taxpayers in the Context of Spatial Difference:  
An Analysis on Eskisehir-Kutahya Sample***

**Ahmet TEKİN**

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,  
[atekin@ogu.edu.tr](mailto:atekin@ogu.edu.tr)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6675-6500>

**Esra DOĞAN**

Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,  
[edogan@ogu.edu.tr](mailto:edogan@ogu.edu.tr)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9886-4186>

**Ferdi ÇELİKAY**

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,  
[fcelikay@ogu.edu.tr](mailto:fcelikay@ogu.edu.tr)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1922-4034>

**MAKALE BİLGİSİ**

*Makale Geçmişi:*

Geliş: 24 Aralık 2018

Düzeltilme Geliş: 11 Şubat 2019

Kabul: 8 Mart 2019

*Anahtar Kelimeler:*

Mekânsal Farklılık, Vergi  
Tutumu, Bağımsız Örneklem T  
Testi

© 2019 PESA Tüm hakları saklıdır

**ÖZET**

Bu çalışmanın amacı değişik toplum yapısına sahip yerleşkelerde ikamet eden mükelleflerin vergi tutumlarında farklılık olup olmadığını belirleyebilmektir. Bu kapsamda coğrafi yakınlıklarına rağmen değişik toplumsal yapıya sahip Eskişehir ve Kütahya illeri için oluşturulan örneklem ile mükelleflerin vergisel motivasyonları nicel analiz yöntemleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde "demografik özellikler" ve "vergi ile ilgili değerlendirmeler" şeklindeki iki bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Veriler illerin demografik özellikleri dikkate alınarak kota örnekleme yöntemiyle derlenmiş, analiz aşamasında ise Bağımsız Örneklem T-Testi ile Tek Yönlü Varyans Analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre mükellefiyet, vergi sistemi ve toplumsal duyarlılık başlıklarında Eskişehir ve Kütahya illerinde yaşayan aynı demografik özelliklere sahip bireylerin tutumlarında istatistiksel olarak çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Çalışma mekânsal farklılıklar bağlamında mükelleflerin vergi tutumlarını irdelemesi bakımından literatüre katkı sağlar niteliktedir.

**ARTICLE INFO**

*Article History:*

Received: 24 December 2018

Received in revised form: 11

February 2019

Accepted: 8 March 2019

*Keywords:*

Spatial Differences, Tax Attitude,  
Independent Sample T-Test

© 2019 PESA All rights reserved

**ABSTRACT**

The purpose of this study is to determine whether there is a difference in tax attitudes of taxpayers who residing in different community structures. In this context, the tax motivations of taxpayers have been evaluated comparatively with quantitative analysis methods with the sample for Eskişehir and Kütahya which are differences in social structure despite geographical proximity. A questionnaire, which has got a two-part of "demographic characteristics" and "tax assessments", has been used in the study. The data have been compiled by quota sampling method considering the demographic characteristics of the two cities and Independent Sample T-Test and One-way ANOVA has been used in the analysis process. According to the findings, there are statistically significant differences in the attitudes of individuals who have the same demographic characteristics living in Eskişehir and Kütahya provinces. The study contributes to the literature by examining the tax attitudes of taxpayers in the context of spatial differences.

## GİRİŞ

Toplumsal ihtiyaçların giderilebilmesi amacıyla oluşturulmuş devletin günümüzdeki en önemli gelir kaynağı vergilerdir. Mali yapı içerisindeki olağan gelir kaynaklarının en önemli ve kapsamlı bileşeni olan vergiler, devletin ve devredilmiş yetkilere sahip idarelerin kamusal harcamaları finanse edebilmek amacıyla birey ve kurumlardan anayasaya ve yasalara dayanarak, cebri ve karşılıksız olarak aldığı parasal değerlerdir. Dolayısıyla vergilendirme sürecinin iki tarafı bulunmaktadır. İlki anayasa ve yasalara dayanarak cebri bir şekilde kamu harcamalarını finanse edebilmek amacıyla vergiyi tahsil eden yetkilendirilmiş idare, diğeri ise vergiyi ödemekle yükümlü olan birey ve/veya kurumlardır. Demografik özellikler ve mekânsal farklılıklar gibi başlıklar vergilendirme sürecinin tarafı olan bireylerin mükellefiyet, vergilendirme süreci ve vergi sistemi hakkındaki algı ve tutumlarını etkilemekte, hatta belirli ölçülerde şekillendirerek bireysel ya da toplumsal bir olgu olarak algılanmasına sebebiyet verebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı değişik toplum yapısına sahip yerleşkelerde ikamet eden mükelleflerin vergi tutumlarında farklılık olup olmadığını belirleyebilmektir. Bu kapsamda Eskişehir ve Kütahya illerinde ikamet eden ve gelir sağlayan mükelleflere anket uygulaması yapılmıştır. Uygulama sonrasında elde edilen verilere Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Varyans analizi kullanılarak, mekânsal farklılığın mükellefiyet algısı ve mükellef tutumları itibariyle boyutları irdelenmiştir. Çalışmanın en önemli kısıtı iki ilde de sadece merkez yerleşkede ikamet eden ya da gelir elde eden bireylerin örneklem dahiline alınmalarıdır. Aynı zamanda sadece beyana tabi mükellefler örneklem oluşturulma sürecine alınmış, kaynakta kesim süreci sonrasında vergilendirme sürecine taraf olan mükellefler ise araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların özellikle yapılacak araştırmalara ışık tutması beklenmektedir. Nihayetinde araştırma mekânsal farklılığın mükellefiyet tutumları ile olan etkileşimini ele alması itibariyle literatüre katkı sağlamakta olup, özellikle vergi politikalarının belirlenmesi ve etkin bir vergi idaresi açısından mekânsal farklılık temelinde mükellefiyet algısı ve vergi tutumunu derinlemesine ele alan incelemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde literatürdeki çalışmalar eleştirel olarak değerlendirilmekte, ikinci bölümde ise araştırmanın metodolojik arka planı açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde yapılan analiz ve analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Dördüncü ve son bölümde ise çalışmanın sonuçları tartışılmaktadır.

### 1. Literatür İncelemesi

Mükelleflerin vergi tutumları literatürde vergi uyumu, vergi ahlakı, vergi psikolojisine yönelik kavramsal çerçeve dâhilinde ele alınmaktadır. Bu çalışma kapsamında ise mükelleflerin vergiye yönelik tutumları mekânsal farklılık temelinde Kütahya ve Eskişehir örneklemine değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışmanın örnekleme ile mukayese edebilmek amacıyla literatür incelemesinde Türkiye'deki mükelleflerin vergiye yönelik tutumlarını ortaya koyan çalışmalar ele alınmıştır. Söz konusu çalışmalar genel hatlarıyla aşağıda değerlendirilmiştir.

•Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde oluşturulan Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı “verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun benimsenmesi ve vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesi sürecinin kolaylaştırılması” yönünde çalışmalar doğrultusunda hazırlanan “Mükellef Eğilimleri Anketi” ile 18 ilde toplam 6323 mükellef ile anket yapılmıştır (Tuay & Güvenç, 2007). Anket kapsamında yapılan analizler sonucunda vergi denetimlerinin etkinliğinin artırılması, vergi kaçırmaya yönelik cezaların caydırıcı nitelikte olması, vergi kanunlarının anlaşılır olması gerektiği ve Gelir İdaresinin yönetim politikalarını mükelleflere yeterince aktaramadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu hususlarda gerekli düzenlemelerin yapılması ile mükelleflerin vergiye uyumunun arttırılacağı düşünülmektedir.

•2006 yılında Afyonkarahisar ilinde 816 kişilik örneklem ile yapılan çalışmada (Cansız, 2006) mükelleflerin vergi algıları değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda kullanılan anket soruları Türk Vergi Sisteminin görünüşü, Türk Vergi Sisteminin algılanışı, mükelleflerin vergi ödeme isteklerine etki eden faktörler, mükelleflerin vergi kaçakçılığına bakışı, mükelleflerin vergi ödeme bilincini artırma yöntemleri başlıkları altında kategorize edilmiştir. Bu kategorizasyona göre yapılan analizler sonucunda mükellefler tarafından Türk vergi

sisteminin adaletli bir yapıya sahip olmadığı, vergi kaçırmanın kabul edilebilir olduğunun düşünüldüğü ve mükelleflerin vergi bilincinin gelişmemiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

•2010 yılında Zonguldak ilinde 457 kişilik örneklem ile yapılan bir çalışmada (Bağdigen & Erdoğan, 2010) vergi uygulamaları karşısında mükelleflerin tutum ve davranışları ele alınmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan sorular verginin algılama şeklini ve vergi uygulamalarına yönelik görüşleri ortaya koyacak niteliktedir. Yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular ise mükellefler tarafından vergi denetimlerinin ve vergi kaçırma yönelik cezaların yeterli bulunmadığı ancak mükelleflerin vergiye gönüllü uyum sağlamış oldukları şeklindedir.

•2014 yılında Ağrı ilinde 401 kişilik örneklem ile yapılan bir çalışmada (Şenel, 2014, s. 86) vergiye karşı mükellef tepkileri incelenmiştir. Uygulanan anket çalışması ile yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular, mükelleflerin vergi sisteminin adil olmadığını ve ödenen vergilerin kamu harcamalarında etkin kullanılmayarak savurganlık yapıldığını düşündüğü şeklindedir.

•2015 yılında İstanbul ilinde 1025 kişilik örneklem ile yapılan bir çalışmada (Can ve Duran 2015), mükelleflerin vergiye yönelik tutumları vergi ahlakı bağlamında ele alınmıştır. Bu doğrultuda vergi ahlakını belirleyen sosyal, ekonomik, demografik faktörler incelenmiş ve yapılan analizler sonucunda vergi ahlakı ile yaş, eğitim, medeni durum arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, cinsiyet ve meslek durumu arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

•2016 yılında Diyarbakır ilinde 520 kişilik örneklem ile yapılan çalışmada (Aslan, 2016) mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışları incelenmiştir. Uygulanan anket çalışması sonucu elde edilen bulgular ile, mükelleflerce vergi adaletinin bulunmadığı, vergilerin kullanımının etkin olmadığı, vergi mevzuatının anlaşılır olmadığı, vergi idaresinden memnun olunmadığının ve toplumdaki vergi bilincinin yeterli düzeyde olmadığı düşünülüyor sonucuna ulaşılmıştır.

•2016 yılında Uşak ilinde 384 kişilik örneklem ile yapılan çalışmada (Taytak, 2016) mükelleflerin demografik özellikleri ile vergi kültürü arasındaki ilişki incelenmiştir. Uygulanan anket çalışmasından hareketle yapılan analizler sonucunda vergi algısı ve vergiye karşı tutum ile cinsiyet, medeni hal arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken; öğrenim seviyesi ve gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

•2016 yılında Isparta ilinde 400 kişilik örneklem ile yapılan çalışmada mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarının ölçülmesi amacıyla vergiden kaçınma algısı incelenmiştir. Bu doğrultuda oluşturulan anket, elde edilen bulgular ve yapılan analizler sonucunda demografik özelliklere göre farklılık göstermekle birlikte vergi oranlarının yüksekliği, vergi sisteminin adil olmaması, vergi idaresinin yetersizliği gibi sebeplerle mükelleflerin vergiden kaçınma davranışını meşru buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

•2016 yılında Bursa ilinde 664 kişilik örneklem ile yapılan çalışmada (Korlu, Gerçek, & Çetinkaya, 2016) mükelleflerin yerel vergi algıları ile ilgili bir analiz yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda genel nitelikli hususların ötesinde özellikle vergi bilincinin yeterli düzeyde olmadığı ve vergi uyumunun bölgesel bazda ele alınması gereken bir konu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

•2017 yılında Sakarya ilinde 380 kişilik örneklem ile yapılan çalışmada (Altun, Gürdal, & Beşel, 2017) mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışları incelenmiştir. Yapılan inceleme ve analizler sonucu elde edilen bulgulara göre mükelleflerin vergi sisteminin adil olmadığını, vergi kanunlarının anlaşılır olmadığını, vergi cezalarının caydırıcı olmadığını düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çerçevede Türkiye için farklı zaman ve mekanlar temelinde yapılan çalışmaların tamamında spesifik olarak vergi idaresi ve vergi kanunlarının, genel olarak da vergi sisteminin adillığının mükelleflerin vergiye yönelik tutumları üzerinde belirleyici olduğu ancak bu belirleyicilik düzeyinin demografik özellikler bağlamında değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Zamansal ve mekansal farklılıklara rağmen mükelleflerin vergiye yönelik tutumlarının benzer nitelikte olması Türk vergi sisteminde temel sorunların olduğunu

göstermektedir. Söz konusu sorunların Türkiye'deki farklı iller için saptanmış olması, bu sorunların çözümünde kullanılacak genel nitelikli yöntemlerin il bazlı olarak gerekliliği ve yeterliliği hususunda ilave çalışmaları gerektirmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışma kapsamında literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak il bazlı değerlendirme yerine iki farklı ilin karşılaştırması yapılarak vergilemeye yönelik uygulamalarda mekânsal farklılığının ve il bazlı uygulama gerekliliğinin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır.

## **2.Mekânsal Farklılıklar ve Mükelleflerin Vergi Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma**

### **2.1.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı**

Çalışmanın amacı, değişik toplum yapısına sahip mekânlarda ikamet eden ya da gelir elde eden mükelleflerin vergi tutumlarını ortaya koyabilmektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırmanın kapsamı ise, Eskişehir ve Kütahya illerinde ikamet eden ve gelir sağlayan vergi mükellefleridir. Veri toplama sürecinde özellikle vergi tutumunun tam olarak belirlenebilmesi açısından, vergilendirme süreciyle sürekli iç içe olan beyana tabi mükellefler esas alınmış, kaynakta kesim süreci sonrasında vergilendirme sürecine taraf olan mükellefler ise araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Buradaki en önemli gerekçe stopaj usulüyle vergilendirilen mükelleflerin elde ettikleri gelirin vergilendirilmesi sürecinde idareye doğrudan tepki verecek (vergiden kaçınma ya da vergi kaçakçılığı vb) bir konumdan ziyade pasif bir pozisyonda olmalarından ileri gelmektedir.

Araştırma kapsamında, coğrafi olarak birbirine yaklaşık 80 km uzaklıkta olan, idari ve mali karakteristiği itibarıyla çeşitli farklılıklar içeren Eskişehir ve Kütahya illerinin merkez yerleşkelerinde gelir sağlayan ve ikamet eden 698 gelir vergisi mükellefine anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Örneklem dâhilindeki 352 kişi Eskişehir'de, 346 kişi ise Kütahya'da yaşamaktadır. Ankete katılacak olan mükelleflerin seçiminde illerin demografik özellikleri dikkate alınarak kota örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Örneklem büyüklüğü her bir il için % 5'lik örnekleme hatası esas alınarak belirlenmiştir.

### **2.1.Yöntem**

Araştırmanın amacı ve kapsamı dâhilinde, analiz için uygun veri toplayabilmek için anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket uygulaması sürecinde öncelikle gerek Kütahya ve gerekse Eskişehir'de 30'ar mükellefe pilot çalışma gerçekleştirilmiş, böylece ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği test edilmiştir.

Veri toplanması amacıyla yararlanılan anket formu genel olarak iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde mükelleflerin demografik özelliklerini belirleyebilme amacıyla yönlendirilen yaş, öğrenim, matrah, cinsiyet, çocuk sayısı ve tecrübe gibi değişkenler yer almaktadır. İkinci bölümde ise genel olarak mükellefiyet hakları, vergilendirme süreci ve vergi sistemi şeklinde üç grup halinde kümelenmiş toplam 21 değerlendirme bulunmaktadır.

Oluşturulan veri setinin irdelenmesinde ise genel olarak farklılıkları belirlemeye yönelik hipotez testlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda ilk aşamada, Kütahya ve Eskişehir illerinin farklı demografik dokuda olup olmadıklarını belirleyebilmek amacıyla Bağımsız Örneklem T Testi yapılmıştır. Bağımsız Örneklem T Testi, iki bağımsız grubun aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıkları istatistiksel olarak ortaya koyan parametrik bir hipotez testidir. Bu testin etkin işleyebilmesi için öncelikle farklılıkları irdelenen değişkenlerin sürekli bir yapıda ve normal dağılıma sahip olması gerekmektedir. Ayrıca ele alınan grupların varyansları homojen olmalı ve bünyelerinde aykırı/uç değerler içermemelidir (Büyüköztürk, 2011; 40).

İllerin demografik olarak farklı dokuda olup olmadıkları irdelendikten sonra ikinci aşamada, değişik mekânlardaki aynı demografik özelliklere sahip bireylerin vergi ile ilgili değerlendirmelere verdikleri yanıtlar arasında farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile incelenmiştir. Tek Yönlü Varyans Analizi normal dağılıma sahip bir seride üç ve/veya daha fazla bağımsız grubun ortalamaları arasındaki farklılığı irdelemektedir. ANOVA ile grupların aritmetik ortalamaları kümülatif olarak karşılaştırılmakta, en az biri ile diğer gruplar arasında anlamlı farklılık var ise test sonucu da anlamlı bulunmaktadır. ANOVA analizinde ilk aşamada "Ortalamalar arasında anlamlı fark yoktur" şeklinde geliştirilen boş

hipotez test edilmektedir. Şayet bu hipotez reddedilir ise farklılığın alt nedenleri Post-Hoc testleriyle incelenmektedir. Dolayısıyla Post-Hoc testleri ortalamaları istatistiksel olarak farklılık arz eden grupları belirlemektedir (Büyüköztürk, 2011; 48-52).

Araştırma kapsamında test edilen hipotezler genel olarak;

H1: İllerin demografik özellikleri itibariyle aralarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H2: Mükellefiyet hakları ile ilgili değerlendirmeler itibariyle farklı illerde ikamet eden mükelleflerin verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H3: Vergilendirme süreci ile ilgili değerlendirmeler itibariyle farklı illerde ikamet eden mükelleflerin verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H4: Vergi sistemi ile ilgili değerlendirmeler itibariyle farklı illerde ikamet eden mükelleflerin verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H5: Farklı mekânlarda cinsiyet, çocuk sayısı, öğrenim düzeyi, tecrübe, matrah alt grupları itibariyle vergi ile ilgili değerlendirmelere verilen yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

şeklindedir.

### 2.3. Araştırmanın Bulguları

Araştırma ile elde edilen bulgular, analiz sürecinde sınanan hipotezlerin değerlendirilmesine göre temel itibariyle üç kısımda ele alınmaktadır. Nihayetinde ilk aşamada Kütahya ve Eskişehir illerinin özellikle örneklem açısından demografik yapılarının farklı olup olmadığı irdelenmiştir. İkinci aşamada mükellefiyet hakları, vergilendirme süreci ve vergi sistemi ile ilgili değerlendirmelere verilen yanıtların iki il ortalamaları bağlamında farklılık arz edip etmediği sınanmıştır. Üçüncü aşamada ise iki ildeki aynı demografik özelliklere sahip bireylerin vergi ile ilgili değerlendirmelere verdikleri yanıtlar karşılaştırılmıştır.

#### 2.3.1. 1 nolu Hipotezin Sınanması

Analiz sürecinde öncelikle iki ilin demografik özellikleri Bağımsız Örneklem T Testi ile karşılaştırılmıştır. Tablo 1, söz konusu irdelemeye ilişkin sonuçlara yer vermektedir.

**Tablo 1: Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları Demografik Özellikler**

	İL	Ortalama	Std.Sapma	Anlam Düzeyi
YAŞ	ESKİŞEHİR	3,3977	1,13268	0,464
	KÜTAHYA	3,3295	1,32144	
CİNSİYET	ESKİŞEHİR	1,5341	,49955	0,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	1,3382	,47377	
MEDENİ_HAL	ESKİŞEHİR	1,3040	,46063	0,606
	KÜTAHYA	1,2861	,45260	
ÇOCUK_SAYISI	ESKİŞEHİR	2,2443	1,05272	0,039 <sup>b</sup>
	KÜTAHYA	2,4306	1,31528	
ÖĞRENİM_SEVİYESİ	ESKİŞEHİR	3,2756	1,08114	0,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	2,9769	1,12394	
ÇALIŞMA_TECRÜBESİ	ESKİŞEHİR	3,3295	1,40995	0,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	2,9335	1,54119	
MATRAH	ESKİŞEHİR	2,2670	,87851	0,001 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	2,0636	,78869	

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 1'deki test sonuçlarına göre yaş ve medeni durum itibariyle iki il arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Buna karşılık iki il cinsiyet, öğrenim seviyesi, tecrübe ve matrah itibariyle % 1 anlam düzeyinde, çocuk sayısı bağlamında ise % 5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklı dokuya sahiptir.

### 2.3.2. 2 nolu Hipotezin Sınanması

Analiz sürecinin ikinci ayağında yine Bağımsız Örneklem T Testinden yararlanılarak Kütahya ve Eskişehir’de gelir elde eden mükelleflerin mükellefiyet hakları, vergi idaresi ve vergi sistemi ile ilgili değerlendirmelere verdikleri yanıtlar karşılaştırılmıştır. Tablo 2, iki il örneklemini dâhilindeki mükelleflerin vergi sistemince kendilerine tanınan haklara ilişkin düşüncülerini irdeleyen test sonuçlarına yer vermektedir.

**Tablo 2: Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları Mükellefiyet Hakları**

	İL	Ortalama	Standart Sapma	Anlam Düzeyi
Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim.	ESKİŞEHİR	3,1420	1,22288	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,4566	1,06028	
Vergi mükellefi olarak haklarımın yasalarca korunduğunu düşünüyorum.	ESKİŞEHİR	2,9403	1,16422	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,2919	1,04607	
Medyada ve basında vergi mükellef haklarının tanıtımı yeterli düzeyde yapılmaktadır.	ESKİŞEHİR	2,5653	1,22241	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	2,8728	1,07461	

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Kütahya ve Eskişehir’de ikamet eden bireylere yöneltilen sorulardan üçü mükellefiyet hakları ile ilgilidir. Tablo 2’de yer alan sonuçlar söz konusu sorulara verilen yanıtlar arasında iki ilin ortalamaları itibariyle istatistiksel olarak anlamlı farklılık olup olmadığını göstermektedir.

- “Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim” şeklindeki değerlendirmeye verilen yanıtlar arasında anlamlı farklılık olmadığına ilişkin boş hipotez % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak reddedilmektedir. Nitekim söz konusu değerlendirmeye verilen yanıtların ortalaması Kütahya’da 3,45 iken Eskişehir’de 3,14’dür.
- “Vergi mükellefi olarak haklarımın yasalarca korunduğunu düşünüyorum” şeklindeki değerlendirmenin de iki il itibariyle % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklı olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu değerlendirmenin ortalaması Kütahya’da 3,29 iken Eskişehir’de ise 2,94’tür.
- “Medyada ve basında vergi mükellef haklarının tanıtımı yeterli düzeyde yapılmaktadır” değerlendirmesi itibariyle de iki il arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmakta olup ( $p < 0,01$ ), ortalama değer Kütahya’da 2,87 Eskişehir’de ise 2,56 olduğu gözlemlenmektedir.

Dolayısıyla üç değerlendirme itibariyle de Kütahya’daki mükelleflerin Eskişehir’deki mükelleflere göre katılım sıklığının daha yüksek olduğu, dolayısıyla Kütahya’daki bireylerin mükellefiyet haklarıyla ilgili görüşlerinin nispeten daha olumlu olduğu görülmektedir. Ancak iki bağımsız örneklem arasında çok büyük farklılık olmadığı da söylenebilir. Elde edilen bulgulardan üçüncü soruya iki ilde de verilen yanıtların olumsuz bir eğilime sahip olduğu, dolayısıyla mükelleflerin medyada yer alan mükellef hakları ile ilgili tanıtımları yetersiz bulunduğu sonucu çıkmaktadır. Bunun yanında ilk soruya verilen yanıtlar kendi içerisinde değerlendirildiğinde mükellef hakları konusunda Kütahya’daki bireylerin Eskişehir’deki bireylere göre daha fazla bilgiye sahip olduklarını düşündükleri gözlemlenmektedir.

### 2.3.3. 3 nolu Hipotezin Sınanması

“Vergilendirme Süreci” açısından mükelleflerin tutumlarını belirleyebilmek amacıyla geliştirilen değerlendirmelerin iki il itibariyle ortalamalarını karşılaştıran Bağımsız Örneklem T Testi sonuçlarına Tablo 3’te yer verilmektedir.

**Tablo 3: Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları Vergilendirme Süreci**

	İL	Ortalama	Standart Sapma	Anlam Düzeyi
1.Vergi dairesi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlamaktadır.	ESKİŞEHİR	2,6648	1,18447	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,3006	,98207	
2.Vergi mevzuatı sade ve anlaşılır olduğu için vergi ile ilgili hususları kolaylıkla anlayarak halledebiliyorum.	ESKİŞEHİR	2,6477	1,17223	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,0029	1,09412	
3.Vergi oranlarında meydana gelen artışlar, vergi kaçırmayı teşvik edecek kadar yüksektir.	ESKİŞEHİR	3,5682	1,12009	,988
	KÜTAHYA	3,5694	1,04234	
4.Vergi oranları daha düşük olsaydı ilave ve farklı işler ile de ilgilenebilirdim.	ESKİŞEHİR	3,1506	1,12599	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,5780	1,04173	
5.Vergi indirimleri ve vergi muafiyetleri daha yüksek olsaydı vergi kaçırma daha düşük olurdu.	ESKİŞEHİR	3,5795	1,21455	,251
	KÜTAHYA	3,6792	1,07054	
6.Vergi denetimleri, vergi kaçırmayı önleyecek şekilde ve sıklıkta yapılmaktadır.	ESKİŞEHİR	2,9432	1,20169	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,2659	1,22005	
7.Vergi oranları yüksek olduğu için vergi kaçırmanın uygun olduğunu düşünüyorum.	ESKİŞEHİR	2,5299	1,28000	,005 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	2,7890	1,17164	
8.Vergi sistemi adil olmadığı için vergi kaçırmanın uygun olduğunu düşünüyorum	ESKİŞEHİR	2,5795	1,28299	,065
	KÜTAHYA	2,8121	1,24037	
9.Vergi oranları yüksek olmasa da vergi sistemi adil olsa da vergi kaçırmak uygundur.	ESKİŞEHİR	1,9290	1,04490	,226
	KÜTAHYA	2,0260	1,07240	
10.Toplanan vergiler, israf edildiği için vergi kaçırmak uygundur.	ESKİŞEHİR	2,1989	1,21959	,065
	KÜTAHYA	2,4133	1,10322	
11.Toplanan vergiler, faydalı işler için kullanılsa dahi vergi kaçırmanın uygun olduğunu düşünüyorum.	ESKİŞEHİR	1,8097	1,00745	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	2,2312	1,05157	

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Değerlendirmelerden ilki vergi dairesinin mükelleflere sağladığı bilgilendirme hizmetini ölçmeye yönelik olarak “Vergi dairesi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince

bilgilendirme sağlamaktadır” şeklinde tasarlanmıştır. Yapılan Bağımsız Örneklem T Testine göre Kütahya ve Eskişehir arasında söz konusu değerlendirmeye verilen yanıtların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığına ilişkin boş hipotez % 1 anlam düzeyinde reddedilmiştir. Nitekim söz konusu değerlendirmeye verilen yanıtlar, iller itibariyle ele alındığında Kütahya’da ortalamasının 3,30 iken Eskişehir’de ise 2,66 olduğu gözlemlenmektedir. Buradan Kütahya’da gelir elde eden mükelleflerin Eskişehir’deki mükelleflere göre vergi dairesinin bilgilendirme hizmetlerinden daha fazla yararlanabildiği çıkarımı yapılabilir.

Vergi sistemiyle ilgili bir diğer değerlendirme mevzuatın anlaşılabilirliğini ortaya koyabilmek amacıyla tasarlanmıştır. Yapılan analiz neticesinde “Vergi mevzuatı sade ve anlaşılır olduğu için vergi ile ilgili hususları kolaylıkla anlayarak halledebiliyorum” şeklindeki değerlendirmeye verilen yanıtlar arasında iki il itibariyle istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ( $p < 0,01$ ). Eskişehir’de söz konusu değerlendirmenin ortalaması 2,64 iken, Kütahya’da 3,00’dir. Bu sonuçlar Kütahya’da ikamet eden mükelleflerin Eskişehir’dekilere göre vergi mevzuatını daha sade ve anlaşılır bulduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında 3 nolu değerlendirme için yapılan hipotez testinde iki ilde ikamet eden mükelleflerin verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

“Vergi oranlarında meydana gelen artışlar, vergi kaçırma teşvik edecek kadar yüksektir” şeklindeki değerlendirmenin iki ilde de ortalaması yaklaşık 3,55’dir. Bu sonuç örneklem dâhilindeki mükelleflerin vergi oranlarını nispeten yüksek gördüğünü gözler önüne sermektedir. Bireylerin ekonomik yapıda farklı bir girişimde bulunmalarını ya da değişik işlerden gelir elde etmelerini belirleyen en önemli etmenlerden biri vergi sistemi ve mevcut vergilerin oranlarıdır. Vergi oranlarının yüksekliği ya da sistemin karışık ve kapsayıcı yapısı kişiler üzerinde sadece tek bir alanda uzmanlaşmaya ve bu alandan gelir elde etmeye yönlendirebilmektedir.

Kütahya ve Eskişehir’de ikamet eden mükelleflere yönlendirilen sorulardan biri de bu güdülenmeyi belirleyebilmek amacıyla “Vergi oranları daha düşük olsaydı ilave ve farklı işler ile de ilgilenebilirdim” şeklindeki değerlendirmedir. Verilen yanıtların analizi gerçekleştirildiğinde iki ilde de ortalama değerler itibariyle vergi oranlarının farklı işler ile ilgilenilebilmesi açısından yüksek olduğu görüşünün hüküm sürdüğü gözlemlenmektedir. Bağımsız örneklem T testi sonuçları ise iki ilin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Eskişehir’in ortalaması 3,1506 iken Kütahya’nın ortalaması ise 3,5780 olup, Kütahya’da gelir elde eden mükelleflerin vergi oranlarına ilişkin hassasiyetlerinin daha yüksek olduğu ileri sürülebilmektedir. Bunun yanında iki ilde gelir elde eden mükelleflerin genel itibariyle vergi kaçırma eyleminin nedenlerini belirleyebilmek amacıyla geliştirilen 5, 8, 9 ve 10 nolu değerlendirmelere verdikleri yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bu değerlendirmelere verilen yanıtlar ele alındığında vergi muafiyet ve istisnalarının dar tanımlanması ve vergi sisteminin adaletsizliği vergi kaçırma eyleminin altında yatan etmenler arasında sınıflandırılmaktayken, ankete katılanların vergi kaçırma eylemini vergi oranlarının yüksekliği, sistemin adaletsizliği ya da israf edilen kamu kaynakları gibi nedenlere dayanarak rasyonelleştirmediği söylenebilir. Bu bulguyu 6, 7 ve 11 nolu değerlendirmelere verilen yanıtlar da destekler niteliktedir.

#### **2.3.4. 4 nolu Hipotezin Sınanması**

Mükelleflerin ekonomik yapı, siyasi temsil ve toplumsal aidiyet gibi başlıklardaki yaklaşımları esas alarak şekillenen değerlendirmelerin iki ilde ikamet eden bireyler itibariyle irdelenmesi sonrasında elde edilen bulgulara Tablo 4 kapsamında yer verilmektedir.

Tablo 4, mükelleflerin ekonomik yapı, siyasi temsil ve toplumsal aidiyet gibi başlıklardaki yaklaşımları esas alarak şekillenen değerlendirmelerin iki ilde ikamet eden bireyler itibariyle irdelenmesi sonrasında elde edilen bulgulara yer vermektedir. Bu kapsamdaki ilk iki soruya verilen yanıtların iki il ortalaması açısından da yüksek olduğu gözlemlenmektedir.



**Tablo 4: Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları Vergi Sistemi**

	İL	Ortalama	Standart Sapma	Anlam Düzeyi
1.Denetlenmeyecek ve cezalandırılmayacak bile olsam vergimi öderdim.	ESKİŞEHİR	4,0313	,99379	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,7023	,94537	
2.Ödediğim vergilerin toplumun gelişmesi için önemli olduğunu düşünüyorum.	ESKİŞEHİR	3,8352	1,09446	,917
	KÜTAHYA	3,8266	1,10545	
3.Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırmaya teşvik etmektedir.	ESKİŞEHİR	2,5284	1,27848	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,2514	2,04381	
4.Başka bir semt ya da şehirde yaşasaydım vergi ödeme isteğimin de değişeceğini düşünüyorum.	ESKİŞEHİR	2,3608	1,11858	,000 <sup>a</sup>
	KÜTAHYA	3,0376	1,20447	
5.Vergiden muaf olma imkânım olsa mutlaka yararlanırdım.	ESKİŞEHİR	3,4972	1,16208	,074
	KÜTAHYA	3,7023	1,23046	
6.Ödediğim vergiler sadece benim yararlanabileceğim hizmetler için kullanılmalı.	ESKİŞEHİR	2,4034	1,30604	,063
	KÜTAHYA	2,6040	1,17554	
7.Oy verdiğim parti iktidarda değilse vergiyi ben ödememeliyim, partiye oy verenler ödemeli.	ESKİŞEHİR	1,9119	1,12504	,022 <sup>b</sup>
	KÜTAHYA	2,1243	1,31618	

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Bağımsız Örneklem T Testi sonuçlarına göre “Denetlenmeyecek ve cezalandırılmayacak bile olsam vergimi öderdim” şeklindeki değerlendirmeye verilen yanıtlar arasında her ne kadar iki il arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olsa da (Eskişehir: 4,03; Kütahya: 3,70), ankete katılan mükelleflerin vergi ödeme eylemlerini denetlenme ya da cezalandırılma korkusundan bağımsız bir şekilde gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır.

- 2 nolu değerlendirmeye verilen yanıtlar ankete katılan mükelleflerin vergileri toplumun gelişmesi açısından önemli bir enstrüman olarak gördüklerini ortaya koymaktadır.
- “Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırmaya teşvik etmektedir” şeklindeki 3’üncü değerlendirilmeye verilen yanıtlar arasında da iller itibariyle istatistiksel anlamda farklılığın olduğu gözlemlenmektedir. Bu değerlendirmeye ilişkin bulgular incelendiğinde Eskişehir’de gelir elde eden bireylerin ortalaması 2,52 iken, Kütahya’daki mükelleflerin ortalaması ise 3,25’tir. Sonuçlar Kütahya’da ikamet eden bireylerin vergi kaçakçılığına ilişkin hassasiyetlerinin daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır.
- 4’üncü değerlendirme ise mükelleflerin ikamet ettikleri ve gelir sağladıkları şehir ile vergi ödeme istekleri arasında bir ilişki olup olmadığını irdellemektedir. “Başka bir semt ya da şehirde yaşasaydım vergi ödeme isteğimin de değişeceğini düşünüyorum” şeklindeki değerlendirmeye Eskişehir’de ikamet eden mükelleflerin verdikleri yanıt ortalama 2,36 iken, Kütahya’da ise 3,03’tür. Elde edilen sonuçlar, Eskişehir’deki mükelleflerin vergisel kararları açısından yaşadıkları semt ya da şehrin Kütahya’daki mükellefler kadar önemli olmadığını göstermektedir.

- 5'nolu değerlendirme sonuçlarından iki il kapsamında ankete katılan mükelleflerin de imkanları olsa vergi muafiyetlerinden yararlanabilecekleri doğrultusunda fikir beyan ettikleri anlaşılmaktadır.
- 6 ve 7 nolu değerlendirmelere iki ilde ikamet eden mükelleflerin de olumsuz yanıt verdikleri gözlemlenmektedir.

Buna göre ankete katılan mükellefler genel itibariyle ödenen verginin özel çıkarlar yerine kamu yararı doğrultusunda geliştirilecek hizmetlere kanalize edilmesini düşünmekteyken, mükelleflerce vergi olgusunun siyasi sürecin ötesinde toplumsal bir değer olarak konumlandırıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

### 2.3.5. 5 nolu Hipotezin Sınanması

Analiz sürecinde ele alınan hipotezlerden bir değeri "Farklı mekanlarda cinsiyet, çocuk sayısı, öğrenim düzeyi, tecrübe, matrah alt grupları itibariyle vergi ile ilgili değerlendirmelere verilen yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır" şeklinde olup, bu hipotezi sınavabilmek için cinsiyet, çocuk sayısı, öğrenim, tecrübe ve matrah düzeyleri alt grupları açısından Tek Yönlü Varyans Analizi gerçekleştirilmiştir.

**Tablo 5: Tek Yönlü Varsans Analizi: Cinsiyet**

	F	Anlam Düzeyi	Kütahya		Eskişehir	
			Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
S1	10,122	,000	2,8974 <sup>a</sup>	3,1747	3,5532 <sup>a</sup>	3,4634
S4	10,851	,000	2,7265	2,7686 <sup>a</sup>	3,3138	3,0732 <sup>a</sup>
S6	5,691	,001	3,2308 <sup>a</sup>	3,5415	3,7128 <sup>a</sup>	3,6829
S9	3,782	,010	2,8718 <sup>a</sup>	3,0218	3,3191 <sup>a</sup>	3,1341
S17	9,470	,000	2,5641	2,5764 <sup>a</sup>	3,3883	2,9756 <sup>a</sup>
<b>S1.</b> Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim.						
<b>S4.</b> Vergi dairesi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlamaktadır.						
<b>S6.</b> Vergi oranlarında meydana gelen artışlar, vergi kaçırmayı teşvik edecek kadar yüksektir.						
<b>S9.</b> Vergi denetimleri, vergi kaçırmayı önleyecek şekilde ve sıklıkta yapılmaktadır.						
<b>S17.</b> Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırmaya teşvik etmektedir.						

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tabloda sadece anlamlı farklılık çıkan değerlendirmelere yer verilmiştir.

Tablo 5, vergi ile ilgili değerlendirmelere verilen yanıtların mükelleflerin cinsiyetine ve mekân farklılığına göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına özet olarak yer vermektedir. Analizden elde edilen bulgular 1, 4, 6 ve 17 nolu değerlendirmelere verilen yanıtların Kütahya ve Eskişehir örnekleminde cinsiyet alt grubuna göre % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık bulunduğunu göstermektedir. 9 nolu değerlendirme için ise verilen yanıtların alt gruplar itibariyle anlamlı bir farklılık içermediğine ilişkin boş hipotez % 5 anlam düzeyinde reddedilmektedir. Farklılığın alt gerekçelerini saptayabilmek amacıyla yapılan Scheffe Testi sonuçları ise 1, 6 ve 7 nolu değerlendirmelerde kadınlarca verilen yanıtlar, 4 ve 17 nolu değerlendirmede ise erkeklerce verilen yanıtlar arasında istatistiksel olarak % 1 anlam düzeyinde farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır. Genel itibariyle Eskişehir'de ikamet eden mükelleflerin Kütahya'da ikamet eden mükelleflere göre sorulara daha olumlu yanıtlar verdikleri gözlemlenmektedir. Nitekim 1'nolu değerlendirmede Eskişehir'de ikamet eden Kadın mükelleflerin ortalaması 3,55 iken Kütahya'da ikamet eden mükelleflerin ortalaması ise 2,89'dur. Dolayısıyla "vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim" şeklindeki değerlendirme Eskişehir'de ikamet eden kadın mükelleflerce daha fazla kabul görmüştür. Ancak bu oranın iki il içinde yeterli ve kabul edilebilir bir düzeyde olmadığı da gözler önündedir. Yine 4'nolu değerlendirme için Eskişehir'de gelir elde eden Erkek

mükelleflerin ortalaması 3,07 iken Kütahya'dakilerin ise 2,77'dir. Buna göre Eskişehir'de yaşayan erkek mükellefler vergi dairesinin mükellefiyet hakları ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme faaliyetleri yaptığına ilişkin değerlendirmeye Kütahya'da ikamet eden mükelleflere göre daha fazla olumlu yanıt vermişlerdir.

**Tablo 6: Tek Yönlü Varyans Analizi: Çocuk Sayısı**

Kütahya Çocuk Sayısı							
	F	Sig.	Yok	1	2	3	4
1	2,805	,002	2,9831 <sup>a</sup>	3,1846 <sup>a</sup>	3,1573	3,0417	3,0455 <sup>a</sup>
2	2,424	,008	2,9661 <sup>a</sup>	2,8154	3,0112	2,9375	2,6364
4	3,674	,000	2,7542 <sup>a</sup>	2,7385	2,8652	2,6875	2,3182
5	5,059	,000	2,5847 <sup>a</sup>	2,753	2,3708	2,6250	2,4545
7	2,838	,002	3,3390	3,0923	3,1685 <sup>a</sup>	3,0625	3,1364
12	3,556	,000	1,8475	1,8923	2,0562	2,1458	2,1818
19	2,035	,028	3,4407	3,4615	3,4270	3,3333	3,2273 <sup>a</sup>
Eskişehir Çocuk Sayısı							
	F	Sig.	Yok	1	2	3	4
S1	2,805	,002	3,4821 <sup>a</sup>	3,5517 <sup>a</sup>	3,4779	3,5429	4,0000 <sup>a</sup>
S2	2,424	,008	3,3214 <sup>a</sup>	3,3333	3,3009	3,0857	3,4000
S4	3,674	,000	3,2768 <sup>a</sup>	3,1609	3,1858	3,1143	3,2000
S5	5,059	,000	3,1250 <sup>a</sup>	3,2989	2,9558	2,7714	3,2000
S7	2,838	,002	3,5357	3,7126	3,4159 <sup>a</sup>	3,5429	2,4000
S12	3,556	,000	1,8482	1,7701	2,0442	2,6857	1,2000
S19	2,035	,028	3,8929	3,7586	3,7257	3,5714	4,2000 <sup>a</sup>
<b>S1</b>	Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim.						
<b>S2</b>	Vergi mükellefi olarak haklarımın yasalarca korunduğunu düşünüyorum.						
<b>S4</b>	Vergi dairesi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlamaktadır.						
<b>S5</b>	Vergi mevzuatı sade ve anlaşılır olduğu için vergi ile ilgili hususları kolaylıkla anlayarak halledebiliyorum.						
<b>S7</b>	Vergi oranları daha düşük olsaydı ilave ve farklı işler ile de ilgilenebilirdim.						
<b>S12</b>	Vergi oranları yüksek olmasa da vergi sistemi adil olsa da vergi kaçırmak uygundur.						
<b>S19</b>	Vergiden muaf olma imkânım olsa mutlaka yararlanırdım.						

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tabloda sadece anlamlı farklılık çıkan değerlendirmelere yer verilmiştir.

Tablo 6, vergi ile ilgili değerlendirmelerin mükelleflerin sahip oldukları çocuk sayısı ve mekânsal farklılığa göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için geliştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarını göstermektedir. Buna göre 1, 2, 4, 5, 7 ve 12 nolu değerlendirmelere verilen yanıtlar, Kütahya ve Eskişehir örnekleminde çocuk sayısı alt grubuna göre % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık arz etmekte, 19 nolu değerlendirme için ise istatistiksel farklılık % 5 anlam düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Alt gruplar itibariyle farklılığın kaynaklarını belirlemek için geliştirilen Scheffe Testi sonuçları özellikle 4 ve daha fazla çocuğa sahip olan mükelleflerin 1 ve 19 nolu sorular açısından iki il bağlamında çok ciddi farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Zira “Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim” söz konusu grupta Kütahya ortalaması 3,04 iken; Eskişehir ortalaması ise 4,00'dür. Yine “Vergiden muaf olma imkânım olsa mutlaka yararlanırdım” şeklindeki değerlendirme itibariyle 4 ve daha fazla çocuğa sahip olan Kütahya'daki mükelleflerin verdikleri yanıt ortalaması 3,22 iken Eskişehir'de 4,20'dir. İki il arasındaki farklılıkların diğer önemli kaynağı çocuk sahibi olmayanlardır. Genel olarak çocuk sahibi olmayan mükellefler açısından sorulara verilen değerlendirmeler itibariyle Eskişehir'deki mükelleflerin ortalaması, Kütahya'dakilere göre daha yüksektir. Bunun yanında 1 ve 7 nolu değerlendirmeler dışında 1, 2 ve 3 çocuk sahibi olan mükelleflerin verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmektedir.

Tablo 7, vergi ile ilgili değerlendirmelerin mükelleflerin eğitim düzeyleri ve mekânsal farklılığa göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğini irdeleyebilmek için gerçekleştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına yer vermektedir. 1, 2, 11 ve 17 nolu değerlendirmeler itibariyle, Kütahya ve Eskişehir örnekleminde öğrenim alt grubuna göre % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık bulunmaktadır. Söz konusu alt grupların

karşılaştırmasını yapabilmek için geliştirilen Scheffe Testi sonuçları ise farklılığın; lise, yüksekökol, üniversite ve lisansüstü öğrenim düzeylerinden kaynaklandığını göstermektedir.

**Tablo 7: Tek Yönlü Varsans Analizi: Öğrenim**

Kütahya -Eğitim							
	F	Sig.	İlköğr.	Lise	Yks.Okul	Üniver.	Ls.üstü
S1	4,370	,000	2,9118	2,9216	3,0455 <sup>a</sup>	3,2143 <sup>a</sup>	3,5000
S2	3,984	,000	2,6471	2,9510 <sup>a</sup>	3,1212	2,9048	2,8333
S11	2,958	,002	2,8824	2,8039	2,2879	2,9762 <sup>a</sup>	3,0556 <sup>a</sup>
S17	4,307	,000	2,7647	2,4608	2,3636	2,6508	3,0556 <sup>a</sup>
Eskişehir- Eğitim							
	F	Sig.	İlköğr.	Lise	Yks.Okul	Üniver.	Ls.üstü
S1	4,370	,000	3,4091	3,3462	3,3051 <sup>a</sup>	3,6407 <sup>a</sup>	3,7308
S2	3,984	,000	2,9091	3,2436 <sup>a</sup>	3,0847	3,3593	3,8462
S11	2,958	,002	3,1818	2,7051	2,6441	2,4431 <sup>a</sup>	2,7308 <sup>a</sup>
S17	4,307	,000	3,0000	3,5256	3,0000	3,0120	4,0000 <sup>a</sup>
<b>S1</b>	Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim.						
<b>S2</b>	Vergi mükellefi olarak haklarımın yasalarca korunduğunu düşünüyorum.						
<b>S11</b>	Vergi sistemi adil olmadığı için vergi kaçırmanın uygun olduğunu düşünüyorum.						
<b>S17</b>	Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırmaya teşvik etmektedir.						

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tabloda sadece anlamlı farklılık çıkan değerlendirmelere yer verilmiştir.

Nitekim “Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim” şeklindeki 1’olu değerlendirmenin ortalaması Kütahya’da ikamet eden yüksekökol mezunlarında 3,04 ve üniversite mezunlarında 3,21 iken, aynı değerlendirmenin ortalaması Eskişehir’de gelir elde eden yüksekökol mezunları itibarıyla 3,30 ve üniversite mezunları için ise 3,64’tür.

11’olu değerlendirme açısından ise Eskişehir’deki mükelleflerin ortalamaları Kütahya’daki mükelleflere göre daha düşük çıkmıştır.

**Tablo 8: Tek Yönlü Varsans Analizi: Tecrübe**

Kütahya- Tecrübe							
	F	Sig.	1-5	6-10	11-15	16-20	21-Daha
S1	4,534	,000	2,9271 <sup>a</sup>	3,1296	3,1132	3,2222	3,1000 <sup>a</sup>
S15	2,846	,003	3,7500	4,0926 <sup>a</sup>	4,1509	4,0794	3,9250
S17	3,190	,001	2,7292	2,3519	2,5094	2,5873	2,5625 <sup>a</sup>
S18	3,339	,001	2,4479 <sup>a</sup>	2,4259	2,4151	2,5397	2,5000
Eskişehir- Tecrübe							
	F	Sig.	1-5	6-10	11-15	16-20	21-Daha
S1	4,534	,000	3,3600 <sup>a</sup>	3,3333	3,2105	3,6471	3,7629 <sup>a</sup>
S15	2,846	,003	3,7800	3,5238 <sup>a</sup>	3,7719	4,0235	3,7113
S17	3,190	,001	3,6000	3,2063	3,0000	3,0941	3,1856 <sup>a</sup>
S18	3,339	,001	3,2000 <sup>a</sup>	2,9841	2,8421	2,7765	2,9072
<b>S1</b>	Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim.						
<b>S15</b>	Denetlenmeyecek ve cezalandırılmayacak bile olsam vergimi öderdim.						
<b>S17</b>	Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırmaya teşvik etmektedir.						
<b>S18</b>	Başka bir semt ya da şehirde yaşasaydım vergi ödeme isteğimin de değişeceğini düşünüyorum.						

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tabloda sadece anlamlı farklılık çıkan değerlendirmelere yer verilmiştir.

Tablo 8, mükelleflerin tecrübeleri ve mekânsal farklılığa göre değerlendirmelere verilen yanıtların istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonuçlarını göstermektedir. Tek Yönlü Varyans Analizi bulgularına göre, 1, 15, 17 ve 18

nolu değerlendirmelerin, Eskişehir ve Kütahya örnekleminde tecrübe alt grubu itibariyle % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. Scheffe Testi sonuçları farklılığın nedeni olarak 1 nolu değerlendirme için “1-5 yıl” ile “21 ve üzeri” gruplarını, 15 nolu değerlendirme için “6-10 yıl” grubunu, 17 nolu değerlendirme için “21 ve üzeri” grubunu ve 18 nolu değerlendirme için ise “1-5 yıl” grubunu işaret etmektedir.

**Tablo 9: Tek Yönlü Varsans Analizi: Matrah**

		<b>Kütahya</b>				
	<b>F</b>	<b>Sig.</b>	<b>0-12,6</b>	<b>12,61-30,0</b>	<b>30,1-69,0</b>	<b>69,1-Daha</b>
S4	5,380	,000	2,9894	2,6835 <sup>a</sup>	2,6455	2,6667
S8	3,582	,001	3,6915 <sup>a</sup>	3,4388	3,2636 <sup>a</sup>	3,3333
S9	2,474	,016	3,1170	2,9568 <sup>a</sup>	2,9000	1,6667
S18	5,142	,000	2,6277	2,4748 <sup>a</sup>	2,3364	2,0000
		<b>Eskişehir</b>				
	<b>F</b>	<b>Sig.</b>	<b>0-12,6</b>	<b>12,61-30,0</b>	<b>30,1-69,0</b>	<b>69,1-Daha</b>
S4	5,380	,000	3,2800	3,2537 <sup>a</sup>	3,1709	2,8462
S8	3,582	,001	3,8667 <sup>a</sup>	3,7836	3,8205 <sup>a</sup>	3,6538
S9	2,474	,016	3,3867	3,2463 <sup>a</sup>	3,2051	2,8462
S18	5,142	,000	3,0800	2,9701 <sup>a</sup>	2,8803	2,3846
S4	Vergi dairesi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlamaktadır.					
S8	Vergi indirimleri ve vergi muafiyetleri daha yüksek olsaydı vergi kaçırma daha düşük olurdu.					
S9	Vergi denetimleri, vergi kaçırma önleyecek şekilde ve sıklıkta yapılmaktadır.					
S18	Başka bir semt ya da şehirde yaşasaydım vergi ödeme isteğimin de değişeceğini düşünüyorum.					

\* a: % 1, b: % 5, c: % 10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tabloda sadece anlamlı farklılık çıkan değerlendirmelere yer verilmiştir.

Tablo 9, mükelleflerin matrah düzeyleri ve mekânsal farklılığa göre değerlendirmelere verilen cevap ortalamalarının istatistiksel olarak farklılık içerip içermediğini belirlemek için geliştirilen Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına yer vermektedir. Varyans analizine göre, 4, 8 ve 18 nolu değerlendirmelerin, iki farklı mekan örnekleminde matrah alt grupları itibariyle % 1 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. 9 nolu değerlendirme için ise % 5 anlam düzeyinde istatistiksel olarak farklılık bulunmaktadır. Değerlendirmeler ele alındığında farklılığın genel olarak “12.610,00-30.000,00 TL” alt grubuna dayandığı görülmektedir.

Nitekim “Vergi dairesi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlamaktadır” şeklindeki 4’ nolu değerlendirmeye Kütahya’da ikamet eden ve “12.610,00-30.000,00 TL” arasında gelir elde eden bireylerin verdikleri yanıt ortalaması 2,68 iken, Eskişehir’deki mükelleflerin ortalaması ise 3,25’tir.

“Vergi denetimleri, vergi kaçırma önleyecek şekilde ve sıklıkta yapılmaktadır” şeklindeki 9’ nolu değerlendirme için de benzer sonuçlar gözlemlenmektedir.

Yine “Başka bir semt ya da şehirde yaşasaydım vergi ödeme isteğimin de değişeceğini düşünüyorum” şeklindeki 18’ nolu değerlendirmeye Eskişehir’de ikamet eden mükelleflerin verdikleri yanıt ortalaması 2,97 ile Kütahya’da ikamet edenler (2,47) ile mukayese edildiğinde daha yüksektir.

Bunun yanında “Vergi indirimleri ve vergi muafiyetleri daha yüksek olsaydı vergi kaçırma daha düşük olurdu” şeklindeki 8’ nolu değerlendirmeye verilen yanıtların Kütahya’da “12.610,00-30.000,00 TL” arasında gelir elde eden bireylerin verdikleri yanıt ortalaması “3,69”, “30.001,00-69.000,00 TL” arasında gelir eden bireylerin ise “3,26” iken, Eskişehir’deki mükelleflerin ise sırasıyla 3,87 ve 3,82 olup, Kütahya’ya göre daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla her iki ilde de mükelleflerin vergi muafiyet düzeyleri ile vergi kaçırma eylemi arasında bağlantı kurduğu, Eskişehir’de yaşayan mükelleflerin bu ilişkiyi daha şiddetli dile getirdikleri anlaşılmaktadır.

## SONUÇ

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergiler, kamusal harcamalarının finanse edebilmesi amacıyla cebri olarak toplanan parasal değerlerdir. Vergilendirme sürecinin taraflarından biri olan bireylerin mükellefiyet, vergi idaresi ve vergi sistemine ilişkin düşünceleri ile tutumları genel olarak vergilemede adaletin sağlanmasından optimal vergi hasılatına ulaşılmasına kadar pek çok faktörü doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bununla birlikte mükelleflerin demografik özellikleri ile mekânsal konumları gibi başlıklar ise mükellefleri mali konulardaki algı ve tutumlarını etkilemektedir. Bu çalışmada genel olarak değişik toplum yapısına sahip yerleşkelerde ikamet eden mükelleflerin vergi tutumlarında farklılık olup olmadığı irdelenmiştir. Analiz sürecinde coğrafi yakınlıklarına rağmen toplumsal yapıları farklılık arz eden Eskişehir ve Kütahya illeri için oluşturulan örneklem ile mükelleflerin vergisel motivasyonları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, “demografik özellikler” ve “vergi ile ilgili değerlendirmeler” şeklinde iki bölümden oluşan anket formu kullanılmış, derlenen veriler ile üç aşamadan oluşan bir analiz süreci kurgulanmıştır.

Analizi sürecinin ilk aşamasında, Bağımsız Örneklem T-Testi ile Eskişehir ve Kütahya illerinin cinsiyet, çocuk sayısı, öğrenim seviyesi, çalışma tecrübesi ve matrah düzeyi değişkenleri açısından farklı demografik dokuda olduğu istatistiksel olarak ortaya konulmuştur. İkinci aşamada, yine Bağımsız Örneklem T-Testi ile mükellefiyet hakları, vergilendirme süreci ve vergi sistemi hakkındaki değerlendirmelere ilişkin verilen yanıtlar bağlamında illere göre farklılık olup olmadığı irdelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre genel olarak Kütahya’da gelir elde eden mükellefler Eskişehir’de ikamet eden mükelleflere göre mükellef haklarına ilişkin değerlendirmelere daha olumlu yaklaşmaktadırlar. Benzer sonuç vergilendirme süreci ve vergi sistemi ile ilgili değerlendirmeler için de geçerlidir. Analiz sürecinin üçüncü aşamasında ise bu kez aynı demografik özelliklere sahip bireylerin mekânsal farklılık bağlamında mükellefiyet hakları, vergilendirme süreci ve vergi sistemi hakkındaki değerlendirmelere ilişkin verdikleri yanıtlar arasında farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi ile ortaya konulmuştur. Test sonuçları farklı yerleşim yerlerinde gelir elde eden ancak aynı yaş, öğrenim seviyesi, matrah düzeyi, çocuk sayısı ya da cinsiyete sahip kişilerin vergi ile ilgili değerlendirmelere farklı bir bakış açısına sahip olabileceklerini göstermektedir.

Mekânsal farklılığın mükellefiyet tutumları ile olan etkileşimini ele alan bu araştırma, özellikle vergi politikalarının belirlenmesi ve vergi yönetimi bağlamında mekânsal farklılığın dikkate alınması gerektiğini gözler önüne sermektedir. Gelecek çalışmalarda mükellefiyet algısı ve vergi tutumunu derinlemesine ele alan incelemelerin vergi politikalarının geliştirilmesi ve mükelleflerin vergi yetilerinin belirlenmesi açısından önem arz ettiği düşünülmektedir.

## KAYNAKÇA

- Altun, N., Gürdal, T., & Beşel, F. (2017). "Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları: Sakarya İli Alan Araştırması", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 39-48.
- Aslan, F. (2016). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları: Diyarbakır İli Örneği*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Bağdigen, M., & Erdoğan, A. (2010). "Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 105-122.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, E., & Duran, İ. (2015). "Demografik Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: İstanbul İli Örneği", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 55-71.
- Cansız, H. (2006). "Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 115-138.
- Korlu, R. K., Gerçek, A., & Çetinkaya, Ö. (2016). "Mükelleflerin Yerel Vergi Algıları Üzerine Bir Analiz: Bursa Örneği", *Yönetim ve Ekonomi*, 711-732.
- Şenel, K. (2014). *Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- Taytak, M. (2016). V"ergi Kültürünü Belirleyen Faktörler ve Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Vergi Kültürü Üzerindeki Etkisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1933-1957.
- Tuay, E., & Güvenç, İ. (2007). Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı. Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı.